IDENTICAL VS ANALOGOUS STRUCTURES

Katalin Balázs, Assist. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: This work centres on idiomatic expressions that relate to the feeling of astonishment, amazement in Romanian, Hungarian, Russian and Ukrainian. The analysis of idiomatic structures proves that the metaphoric, metonymic structures that constitute the foundation of the expression are identical or nearly identical in related languages. The universal character of this feeling makes the existence of analogies possible in other languages that belong to different language families. At the same time, rendering this feeling in the aforementioned languages presents specific particularities of formation, which emphasise the peculiar character, the specificity of each of these languages.

Keywords: phraseological unit, feeling, astonishment, amazement, wonder, universal character

Noțiunile de *structură/ expresie identică/ echivalentă* și *analog* sunt întâlnite, cu precădere, în studiile consacrate problemei traducerii. În teoria și practica traducerii, acești termeni sunt utilizați referitor la posibilitățile de redare a unui frazeologism în limba țintă.

Astfel, *structura identică/ echivalentă* desemnează un frazeologism tradus în limba țintă printr-un echivalent care, din punct de vedere semantic și stilistic, este identic cu cel din limba din care s-a tradus (limba sursă), având aceleași elemente componente, aceeași imagine la baza expresiei, aceeași expresivitate (Vlahov, Florin 2009, 186).

În ceea ce privește termenul de *analog*, conform accepției lui V.N. Komissarov și J.I. Retzker, acesta se referă la expresii frazeologice care sunt redate în limba străină prin structuri echivalente ca sens, dar care diferă între ele din punctul de vedere al elementelor componente, al expresivității și al imaginii care se află la baza expresiei (Komissarov, Retzker 1980, 58).

Pornind de la aceste considerente teoretice, în lucrarea de față se încearcă analiza posibilităților de redare prin structuri echivalente ori prin analogii a frazeologismelor care se referă la sentimentul de *mirare, uimire, nedumerire* în limbile română, maghiară, rusă și ucraineană.

Expresiile întâlnite în lucrare au fost excerptate din dicționare bilingve, din dicționare frazeologice și din dicționare de expresii și locuțiuni.

În urma unor încercări de a descrie și de a analiza redarea diferitelor emoții, stări sufletești cu ajutorul frazeologismelor – concretizate în lucrări publicate[1] –, am constatat că, în

[1] **1)** *Exprimarea stării de frică în idiomurile limbii ruse/ Выражение чувства-состояния страха в идиомах русского языка*, în *Studii de limbă, literatură şi metodică*, vol. XI, coord. M.I. Oros, Cluj-Napoca, 2003, p. 22-32; **2)** *Frazeologisme care exprimă tristeţe, disperare, deprimare/ Фразеологизмы, выражающие чувства-состояния тоски, отчаяния, уныния*, în *Studii de limbă, literatură şi* metodică, vol. XII, coord. Sanda Misirianţu, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2005, p. 47-57; **3)** *Frazeologismele limbii ruse care se referă la mirare/ Фразеологизмы русского языка, выражающие чувство-состояние удивления*, în vol. omagial „*Un om, un simbol. In honorem magistri Ivan Evseev*", Editori: M. Bucă, Maria Andrei, Daniela Gheltofan, Bucureşti, Editura CRLR, 2007, p. 146-153; **4)** *Starea emoţională a neliniştii în idiomurile limbii ruse/ Чувство-*

BDD-A22347 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)

sfera idiomurilor care desemnează în limbile mai sus amintite stări emoţionale de bază (frică, spaimă, groază, mirare, bucurie, tristeţe, nelinişte), *mirarea* este cel mai bine reprezentată stare emoţională.

Mirarea, uimirea, nedumerirea sunt considerate stări emoţionale care, într-un mod aparte, influenţează procesul de percepere şi comportamentul uman. Sentimentul de mirare este „provocat" de o cauză externă care poate fi, de obicei, un eveniment neaşteptat care se petrece brusc şi, de aceea, nu poate fi prevăzut ori calculat din timp. În majoritatea cazurilor, reacţia omului în asemenea situaţii este difuză, deoarece sentimentul de mirare este însoţit de alte stări emoţionale, cum ar fi uimirea, teama, neliniştea, spaima, bucuria. Din acest motiv, este greu de calificat sentimentul de mirare ca stare pozitivă sau negativă, însoţit fiind, în mai toate cazurile, de alte sentimente.

În cazul în care individul se confruntă cu situaţii în care evenimentul neaşteptat stârneşte o reacţie pozitivă din partea lui, vorbim despre sentimentul de *uimire*, de fapt mirare trăită la o intensitate mare. Realitatea este percepută drept ceva de neconceput, de neînchipuit, ca un fenomen, eveniment misterios, dar, în acelaşi timp, drept ceva ce nu generează frică, spaimă.

Iată câteva expresii care redau sentimentul de uimire, având **echivalent total** ori **parţial** în limbile mai sus amintite:

rom. *cu ce ocazie? prin ce întâmplare?* **magh.** *milyen alkalomból?* **rus.** *какими судьбами?* **ucr.** *яким побитом?*;

rom. *ce vânt te aduce?* **magh.** *mi szél hozta? mi szél hozott?* **rus.** *каким ветром занесло? какой ветер занёс?* **ucr.** *яким вітром занесло? який вітер заніс?*

rom. *a căsca gura* (a privi cu mirare); *a căsca ochii* (de uimire); **magh.** *tátott szájjal*, *tátva marad a szája*; **rus.** *разинуть рот*; **ucr.** *роззявити рот*;

rom. *a-şi desface braţele* (în semn de mirare); **magh.** *széttárja a karját*; **rus.** *разводить/ развести руки (руками)*; **ucr.** *розводити/ розвести руки (руками)*.

Mirarea este o stare emoţională cu manifestări foarte clare pentru care nu există analog în sfera fenomenelor fizice. Nu există fenomen fizic care să-l determine pe om să deschidă ochii mari, cum se întâmplă atunci când ne mirăm. Datele lingvistice demonstrează o gamă largă de **simptome ale uimirii**, existente în cele patru limbi:

rom. *a face ochii mari*, *a privi cu ochii mari*; **magh.** *tágra nyitja a szemét, nagy szemeket mereszt*; **rus.** *широко открыть глаза*; **ucr.** *широко відкрити очі*;

rom. *a se holba, a-i ieşi ochii din cap*; **magh.** *kimereszti, kidülleszti, tágra nyitja a szemét*; **rus.** *выпучить глаза*; **ucr.** *вирячити (витріщити, вилупити) очі*;

rom. *a clipi fără a înţelege nimic*; **magh.** *értetlenül pislog, bambán néz*; **rus.** *хлопать глазами*; **ucr.** *клипати (блимати, лупати) очима*;

rom. *a ridica* (surprins, mirat) *din sprâncene*; **magh.** *felvonja a szemöldökét;* **rus.** *поднять брови*; **ucr.** *підняти брови*.

Fiind unul dintre componentele culturii spirituale, această stare emoţională are, în diferite limbi, un caracter universal, reliefat prin capacitatea sa de concretizare în idiomuri echivalente ori parţial echivalente, cum reiese din exemplele de mai sus.

состояние тревоги в идиомах русского языка, în *Studii de limbă, literatură şi metodică*, vol. XIII, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, Editor: Katalin Balázs, 2010, p. 279-284.

BDD-A22347 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)

În acelaşi timp, există un anume specific de verbalizare pentru redarea acestui sentiment, **specific fiecărei limbi** în parte (fie din domeniul limbii literare, fie din domeniul slangului etc.).

Astfel, în **limba maghiară** remarcăm existenţa următoarelor expresii idiomatice referitoare la sentimentul de mirare, neîntâlnite în celelalte limbi în discuţie:

Hogy kerül a csizma az asztalra? (=Ce caută cizmele pe masă? – în română poate fi redat prin: *Ce legătură are una cu alta?*);

[*No nézd csak] miből lesz a cserebogár?!* (=Ia uite, din ce iese cărăbuşul – în limba maghiară, această expresie se foloseşte în situaţii în care ne mirăm de comportamentul schimbat al unei persoane care a ajuns în funcţie de conducere sau a dobândit o situaţie financiară bună).

Dintre expresiile specifice **limbii române** care se referă la mirare, uimire, surprindere amintim:

a rămâne tablou – 'a rămâne surprins, înlemnit';

a rămâne mască, *a rămâne paf (*sau *a face pe cineva să rămână paf*) – 'a rămâne uimit, surprins, nemișcat în fața unei situații';

a cădea pe spate/ a pica în fund/ a pica jos de mirare, surprindere;

a-i cădea plombele – 'a fi surprins, uluit';

a se cruci – 'a se mira foarte tare de un lucru neobișnuit'.

În cazul frazeologismelor de mai sus, nu putem vorbi despre redarea lor prin structuri echivalente în toate limbile analizate, ele sunt echivalate prin analogii (expresii identice ca sens, dar având componente, imagine diferită).

Expresiile *a rămâne paf* și *a cădea pe spate* le întâlnim şi în limba maghiară*: (teljesen) paffá lesz/ (teljesen) paffá tesz*, respectiv *(majd) hanyatt esik*, referindu-se la surprindere, uimire.

În urma studierii formelor de realizare a sentimentului de mirare, s-a ajuns la constituirea prototipului semantic al acestei emoţii, în care se disting următoarele trăsături: a) rolul lui fundamental în procesul de cunoaştere, fiind vorba de o stare emoţională ce anticipează cunoaşterea umană şi stimulează aceasta din urmă; b) prezenţa diferitelor grade de intensitate a uimirii, mirării; c) caracterul nedeterminat şi efemer; d) poziţia omului de a o percepe pozitiv, în ciuda unor caracteristici, situaţii neutre; e) implicarea în procesul de adaptare şi cunoaştere a sistemului nervos într-o situaţie nouă, nemaiîntâlnită.

Potrivit cercetărilor din acest domeniu, idiomurile care se referă la mirare, uimire, pot fi grupate în trei mari categorii (Kozyrenko 2001, 9):

1) încetarea funcţionării: reprezentată prin frazeologisme echivalente, identice în cele patru limbi:

rom. *a rămâne ca lovit de trăsnet* ('a încremeni, a înlemni de uimire'); **magh**. *mintha villám sújtotta volna*; **rus.** *как громом пораженный*; **ucr.** *як громом уражений, обухом по голові*;

rom. *a rămâne fără glas* (de uimire), *a-și pierde darul vorbirii*; **magh.** *elmegy a hangja, elveszíti beszélőképességét,*; **rus.** *потерять/ утратить дар речи, лишиться дара речи*; **ucr.** *відняти мову*;

2) pierderea autocontrolului: în acest caz individul care se află în starea emoţională de mirare este incapabil de a lua decizia optimă în raport cu comportamentul său şi îşi pierde controlul de sine. În asemenea situaţii, putem vorbi despre o stare emoţională negativă, referitoare la sentimentul de mirare.

BDD-A22347 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)

Pierderea autocontrolului este reprezentată prin frazeologisme care, redând sentimentul de mirare, transmit şi fenomene paralingvistice, adică acele mijloace extralingvistice care însoţesc diferite fenomene ale limbii, aducând un aport de informaţie semnificativ prin participarea lor în comunicare. În cazul sentimentului de mirare, aceste mijloace paralingvistice sunt prezente prin mimică şi gest. Gestul poate fi redat prin idiomuri, dar sensul celui din urmă rămâne de fiecare dată mult mai larg. Gestul corespunzător care însoţeşte expresia se referă la pierderea autocontrolului, parcă individul nu ar mai fi în stare să-şi continue lucrul început.

Câteva exemple ilustrative:

rom. *a rămâne cu gura căscată*; **magh.** *tátott szájjal marad*, *szeme-szája eláll/ tátva marad*; **rus.** *открывать/ разинуть рот*, *с открытыми ртами, с разинутыми ртами*; **ucr.** *відкривати, роззявити рот, з розкритим ротом*;

rom. *a-i pica faţa* (de mirare)*, a rămâne mască*; **magh.** *leesik az álla*; **rus.** *отвесить челюсть; раззявить/ раскрыть варежку*, *раззявить/ раскрыть хлебальник*; **ucr.** *відкривати, роззявити рот, з розкритим ротом*;

rom. *a face (o) faţă (mutră) lungă*; **magh.** *megnyúlt az arca*; **rus.** *лицо вытянулось (у кого-л.);* **ucr.** *обличчя витягнулось*;

rom. *a holba ochii*; **magh.** *kimereszti, kidülleszti a szemét*; **rus.** *вытаращить глаза, вылупить/ выкатить глаза*; **ucr.** *витріщити (вилупити, вивалити) очі*;

rom. *a face (a deschide) ochii mari (cât cepele)*; **magh.** *nagy szemeket mereszt*; **rus.** *[делать] круглые (квадратные) глаза, делать большие глаза*; **ucr.** *робити, зробити велики (круглі) очі*;

rom. *a holba ochii fără a înţelege nimic*; **magh.** *értetlenül pislog*, *bambán néz*; **rus.** *хлопать глазами*; **ucr.** *клипати (блимати, лупати) очима*;

rom. *a-i ieşi/ a-i sări ochii (din cap)*; **magh.** *kiesik a szeme* (a bámulattól); **rus.** *глаза на лоб полезли (у кого-л.), глаза вылезают из орбит*; **ucr.** *очі на лоба лізуть, полізли*, *очі рогом лізуть, полізли*.

În majoritatea cazurilor de mai sus, expresiile frazeologice sunt redate prin echivalent în limbile maghiară, rusă şi ucraineană, cu excepţia ultimului exemplu *(a-i ieşi/ a-i sări ochii din cap)*, unde imaginea de bază a expresiei diferă în limbile rusă şi ucraineană (aici ochii se duc pe frunte), dar se păstrează o parte din componente (*ochi)*, iar verbele sunt apropiate ca sens. Aşadar, în acest caz putem vorbi de **analog**.

3) disfuncţia înţelegerii: individul nu înţelege, nu percepe situaţia; el este pierdut şi nedumerit de situaţie. Această categorie este redată prin expresii echivalente:

rom. *a nu-şi crede ochilor*; **magh.** *nem hisz a (saját) szemének*; **rus.** *не верить [своим, собственным] глазам*; **ucr.** *не віpити і не йняти віри, не повіpити [своїм, власним] очам*;

rom. *a nu-şi crede urechilor*; **magh.** *nem hisz a (saját) fülének*; **rus.** *не верить [своим, собственным] ушам*; **ucr.** *не віpити і не йняти віри, не повіpити [своїм, власним] вухам*;

rom. *a nu(-i) intra (cuiva) în cap* (’a nu putea pricepe ceva’); **magh.** *nem fér a fejébe*; **rus.** *не укладывается (что-л. у кого-л.) в голове, не умещается в голове/ в мозгу (что-л. у кого-л.)*; **ucr.** *не вкладається в голові (в свідомості).*

Neîncrederea în organele perceptive (vedere, auz) este exprimată în primele două idiomuri din această categorie, respectiv: *a nu-şi crede ochilor* şi *a nu-şi crede urechilor*. În privinţa acestor expresii, părerile sunt împărţite, fiind considerate, pe de o parte, două idiomuri distincte, iar, pe de altă parte, doar variante ale unuia şi aceluiaşi idiom. După părerea noastră,

BDD-A22347 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)

acestea sunt diferite, deoarece redau ceea ce este uimitor vederii şi auzului. Modelul în discuţie reflectă în mod indirect mecanismul uimirii, adică cauza ei şi nu consecinţele, aşa cum am întâlnit la 1) şi 2).

Analizând aspectul denotativ al idiomurilor, la unele dintre ele constatăm **caracterul difuz**, ceea ce înseamnă că expresia respectivă se referă atât la sentimentul de mirare, cât şi la frică, spaimă. În cazul acestor sentimente este prezentă starea de neliniște, de agitaţie, precum şi un posibil pericol la adresa individului.

Acest caracter difuz se poate observa în idiomuri ca:

rus. *стоять как вкопанный*; **ucr.** (*будто, словно, точна) как як укопаний стоїть, як (тощо) прикипів [до місця] стоїть*; **magh.** *úgy áll, mintha gyökeret vert volna a lába; úgy áll, mintha fejbe vágták volna*, iar în limba română se poate reda prin *a rămâne tablou* (a rămâne surprins, înlemnit);

rus. *глаза на лоб лезут/ полезли* (от удивления или от страха)/ **ucr.** *очі на лоба лізуть, полізли, очі рогом лізуть, полізли*;

rus. *как снег на голову* (=ca zăpada pe cap); **ucr.** *як сніг на голову, як грім серед ясного неба*; **magh.** *derült égből villámcsapás* (=ca fulgerul din cerul senin); **rom.** *a rămâne ca lovit de trăsnet* – eveniment neaşteptat, individul este luat prin surprindere.

Textul nu ne permite întotdeauna să delimităm uimirea şi spaima în cazul acestui ultim idiom, deoarece uimirea poate, în acelaşi timp, să-l şi sperie pe individ (ne speriem de ceva neobişnuit, surprinzător, uimitor).

Dacă lărgim sfera caracterului difuz, putem include și frazeologismul **rom.** *a cădea ca din pod* – ’a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac’, ori expresia *a pica cerul pe cineva* care, pe lângă sentimentul de ruşine, poate reda și sensul de ’a rămâne uimit, a fi surprins de ceva’.

Constatăm, de asemenea, existenţa unor expresii frazeologice modale (exprimarea relației, atitudinii emoționale a vorbitorului față de realitate). Redarea acestora se realizează doar prin analogii, de exemplu:

rom. *Cu ce ocazie? Ca ce chestie?* **magh.** *Milyen alapon? Milyen címen? Milyen alkalomból?* **rus.** *С какой стати!?С какими судьбами?* **ucr.** *З якої речі!? З якої радості!*

Alte exemple întâlnite în limba **română:** *Ca să vezi! Ce să-ți spun! Dumnezeu (mai) știe! Dracul (mai) știe! Știu eu?*

În limba **maghiară** găsim următoarele frazeologisme modale*: Mi a csoda? Hogy a csodába? Nézze meg az ember! Mi ütött ebbe az emberbe? Hát te hogyan cseppentél ide?*

În limbile **rusă** și **ucraineană**: **rus.** *Вот оно как! Вот оно что! Вот так как! Милое дело! Хорошенькое дело! (Вот ещё) новое дело! Вот те (тебе) и на! Бог (боже) мой! Вот так штука! Ничего себе! /* **ucr.** *От (ото, іще) [ще] новина*! *Нічого собі! Добре діло!*

Identificarea frazeologismelor are un rol important în procesul de traducere. Decodificarea și găsirea echivalentului semantic cu aceeași expresivitate, adaptarea lor la realitățile din limba țintă dă dovadă de măiestrie traducătorului, de complexitatea acestei meserii.

Analiza structurilor idiomatice care se referă la *mirare, uimire, nedumerire* demonstrează faptul că, în limbile înrudite, structurile metaforice, metonimice care stau la baza expresiei sunt identice sau aproape identice. Caracterul universal al acestui sentiment face posibil ca şi în alte limbi, total diferite, să existe analogii.

BDD-A22347 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)

Bibliografie:

Bolocan, Gh., Voronţova, Tatiana 1968. *Dicţionar frazeologic rus-român,* Bucureşti, Editura ştiinţifică.

Forgács Tamás 2003. *Magyar szólások és közmondások szótára*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.

Iarantzev, R.I. 2006. *Russkaja frazeologia. Slovar'-spravochnik po russkoj frazeologii*, Moscova, Editura Media.

Komissarov, V.N., Retzker Y.I., Tarhov V.I. 1982. *Posobie po perevodu s anglijskogo jazyka na russkij*, Moscova, Editura Prosveshchenie.

Kozyrenko, A.D. 2001 *Metaforicheskie modeli udivlenija (na materiale russkikh idiom)* http://www.dialog-21.ru/en/digest/archive/2001/

Mărănduc, Cătălina 2010. *Dicţionar de expresii, locuţiuni şi sintagme româneşti*, Bucureşti, Editura Corint.

Vlahov, S.I., Florin, S.P. 2009. *Neperevodimoe v perevode*, Moscova, Editura R. Valent.

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX) 1998. Ediţia a 2-a, Editura Univers enciclopedic, Bucureşti.

****Dicţionar rus-român* 2002. Coord. A. Zgardan-Crudu, Chişinău, Editura Gunivas, Arc.

****Slovnik frazeologizmov ukrainskoj movi* 2003. Red. V.O. Vinnik, Kiev, Editura Naukova dumka.

BDD-A22347 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:56 UTC)